

Orman işçiliğinin hane gelirlerine katkısı ve orman işçilerinin iş güvenliği hakkındaki görüşleri (Saimbeyli Orman İşletme Müdürlüğü örneği)

Contribution of forestry work to household income and opinions of forest workers on work safety (A case study in Saimbeyli Forest Enterprise Directorate)

Edanur AYHAN^{1*}, Neşat ERKAN¹, İbrahim DEĞİRMENCİ¹

¹Bursa Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, Bursa, Türkiye.

Sorumlu yazar:
Edanur AYHAN

E-mail:
edanur.ayhan@btu.edu.tr

Gönderim Tarihi:
27/03/2023

Kabul Tarihi:
16/05/2023

Bu makaleye atıf vermek için:

Ayhan, E., Erkan, N., Değirmenci, İ. 2023. Orman işçiliğinin hane gelirlerine katkısı ve orman işçilerinin iş güvenliği hakkındaki görüşleri (Saimbeyli Orman İşletme Müdürlüğü örneği). Ağaç ve Orman, 4(1), 14-18.

Özet

Ormanlık sektörünün gelişmesi ve sanayileşmenin artması ile birlikte köyden kente göçler artmıştır. Bununla birlikte orman işçisine daha fazla ihtiyaç duyulan dönem başlamıştır. Orman işçiliği fiziki olarak güç gerektiren, iş kazası riskinin yüksek olduğu ve zahmetli bir iş koludur. Buna karşın orman işçiliği köylüler için önemli bir gelir kaynağıdır. Bu çalışmada Saimbeyli Orman İşletme Müdürlüğü'nde çalışan köy kökenli işçilerin görüşleri ve ekonomik açıdan hanelere katkısı araştırılmıştır. Sonuçlar, orman işlerinde yoğun olarak erkeklerin ağırlıklı olarak çalıştıklarını, işçilerin eğitim düzeylerinin düşük olduğunu ve orman işçiliğinin hanelere aylık ortalama 11.016±186 TL (2022 asgari ücret net 5.500 TL) gelir sağladığını göstermiştir. Yapılan Wilcoxon eşleştirilmiş iki örneklem testine göre ormancılıktan kazandığı gelir ile hane diğer gelir kaynakları dahil hane toplam geliri arasında fark bulunmamaktadır. İşçilerin %84'ünün ek gelir kaynağı bulunmamaktadır ve yaklaşık %80'i ormancılıktan kazandığı maaştan memnundur ve ailesinin geçinmesi için yeterli olduğunu düşünmektedir. İşçiler, iş güvenliği konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünse de %74'ü yaşanacak bir kaza varsa bu kazanın önüne geçilemeyeceğini, kader olduğunu düşünmektedir. Oysa iş kazaları ve meslek hastalıklarını koruyucu kişisel ekipman, ilk yardım bilgisi, eğitim ve iş organizasyonu sayesinde önlemek mümkündür. Bu nedenle öncelikli olarak işçilerin eğitime tabi olması ve eğitimlerin düzenli olarak ülke düzeyinde planlanması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Orman işçisi, hane geliri, orman köylüsü.

Abstract

With the development of the forestry sector and the increase in industrialization, migration from the village to the city has increased. Also, the period, in which the more forest workers are needed has begun. Forestry is a difficult job that requires physical strength and has a high risk of accidents. On the other hand, forestry work is an important source income for the villagers. In this study, the opinions of the workers working in the Saimbeyli Forest Enterprise Directorate on forestry work and their economic contribution to the households were investigated. The results showed that men mostly work intensively in forestry works, workers have low education level, and forestry labor provided an average monthly income of 11.016±186 TL to households (2022 minimum wage net 5.500 TL). According to the Wilcoxon Test (Two-Related-Samples Test), there was no difference between the income earned from forestry and the total household income including other income sources of the household. 84% of the workers do not have an additional source of income and around %80 think that they are satisfied the salary they earn from forestry and think that is enough for their livelihood. Although the workers think that they have sufficient knowledge about occupational safety, %74 of them think that if there is an accident, it cannot be prevented, it is destiny. However, it is possible to prevent work accidents and occupational diseases by means of protective personal equipment, first aid knowledge, training and work organization. For this reason, it is necessary for workers to be trained first, and trainings should be regularly planned at the country level.

Keywords: Forestry worker, household income, forest villager.

1. Giriş

Orman işçiliği, çalışma ortamının orman olması nedeniyle iş gücünün geniş, engebeli ve açık hava etkisinin bulunduğu alanlara taşınmasını gerekli kılmaktadır (Yıldırım, 1980; Şentürk ve Acar, 1997). Birçok sektörle karşılaştırıldığında ağır ve tehlikeli işleri barındırması nedeniyle iş kazası riski yüksektir (Menemencioglu, 2006; Akgül vd., 2021). Ormancılık faaliyetlerinde ihtiyaç duyulan işgücünü, bedensel ve zihinsel emek harcıyarak karşılayan her bireye “orman işçisi” denilmektedir (Erdaş vd., 1995’e atfen Palaz ve Yıldız, 2017).

Orman işçiliği dünyada 19. yüzyılım başlangıcında tarımın ve yapı işlerinin yapılmadığı kış aylarında gerçekleştirildiğinden mevsimlik işçi niteliği taşımaktaydı. Orman işlerinin daha rasyonel ve profesyonel nitelik kazanması ormancılık sektörünün gelişmesine paralel olarak ilerleme kaydetmiştir. Üretim masraflarının artması, üretim tekniğinin makineleşmeye yönelmesi, ormanların korunma ihtiyacı ve ormanlar ile birinci temas halinde olan kırsal nüfusun şehirlere göçlerinin artması devamlı ve eğitilmiş orman işçisi ihtiyacını ortaya çıkartmıştır (Kalıpsız ve Tank, 1973; Yıldırım, 1980). Ülkemizde orman işçilerinin eğitimine yönelik faaliyetler ilk olarak 1954 yılında Orman Umum Müdürlüğü tarafından kesim, hasat, testere kullanımı vb. teknik konular ile ilgili eğitimlerle başlamıştır. 1961 yılında ise kalifiye orman işçisi yetiştirilmesi gayesiyle Orman Başmüdürlüklerinde eğitim kampları açılmıştır. 1961-1972 yılları arasında bu kamplarda 9705 kalifiye işçi yetiştirilmiştir (TOB, 2023).

Ormancılık hizmetleri ülkemizde “tarımsal nitelikli ormancılık hizmetleri” ve “tarımsal olmayan ormancılık hizmetleri” olarak ikiye ayrılmaktadır. Tarımsal nitelikte ormancılık hizmetleri, fidanlık ve ağaçlandırma faaliyetleri, orman koruma ve bakım işleri, tohum toplama gibi işlemlerini kapsamaktadır. Tarımsal nitelikte olmayan ormancılık faaliyetleri ise orman yol yapımı, bakım ve onarım faaliyetleri, damga, numaralama, istif, tasnif, depo hizmetler, taşıma, orman kadastro-haritalık gibi faaliyetleri kapsamaktadır (Acar ve Eroğlu, 2016). Bu bağlamda orman işçileri de devlet ormanlarında yaptırılan ağaçlandırma, bakım, yol yapımı, imar, kesme, toplama, taşıma gibi orman işlerinde çalışmaktadırlar. Ormancılık faaliyetlerinde çalışacak orman işçileri 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 40. maddesinde “işyerinin ve işyerinde çalışacakların hangi mülki hudut ve orman teşkilatı hudutları içerisinde kaldığına bakılmaksızın, öncelikle işyerinde veya civarındaki orman köylerini kalkındırma kooperatiflerine ve işyerindeki köylülere veya işyeri civarındaki orman işlerinde çalışan köylülere, işyerine olan mesafeleri ile iş güçleri dikkate alınarak yaptırılır” şeklinde açıklanmaktadır. İhtiyaç duyulan iş gücü orman ve civarında yaşayan köylülerden sağlandığı için, orman köylülerinin istihdam edilmesi ve ekonomik olarak desteklenmesi yasal mevzuat çerçevesinde korunmaktadır.

Orman işçileri çalışma sürelerine göre mevsimlik orman işçileri, sürekli orman işçileri ve geçici orman işçileri olarak üç gruba ayrılmaktadır (URL-1). Orman işini görev olarak

alın, geçimini bu işten sağlayan, orman işletmesinin devamlı elemanı olan işçilere “devamlı orman işçisi”, yılm belirli zamanlarında damga-numarataj gibi işlerde çalışan işçilere “mevsimlik orman işçisi”, devamlı ve mevsimlik orman işçilerin arasında kalan ve orman işletmesinin çok yoğun olduğu zamanlarda çalıştırılan işçilere ise “geçici orman işçisi” denmektedir (Acar ve Eroğlu, 2016). Orman Genel Müdürlüğü (OGM) bünyesinde merkez ve taşra birimlerinde 8.396 sürekli, 10.086 geçici işçi istihdam edilmektedir (OGM, 2022). Orman işlerinde öncelikli olarak istihdam edilen orman köylülerinin gelir kaynaklarında tarım, hayvancılık, orman ürünleri üretimi ve ormancılık faaliyetleri ön plana çıkmaktadır.

Diğer sektörlerle karşılaştırıldığında ormancılık sektörü iş kazası yönüyle en tehlikeli sektörlerden birisidir. Ormancılıkta açık alanda ve ekstrem havalarda, yoğun bitki örtüsü ile zorlu arazilerde çalışılması iş kazası riskini arttırmaktadır. Bölmeden çıkarma esnasında, motorlu testere kullanırken, taşıma ve nakliye gibi ormancılık işlerinde iş kazaları yaşanabilmektedir (Akgül vd., 2021).

Ülkemizde, orman işçiliğinde eğitimin gerekliliğini, işin zorluğunu, iş güvenliği ve sağlığı ve sosyo-ekonomik koşulları araştıran birçok çalışma bulunmaktadır (Acar ve Şentürk, 1997; Acar ve Şentürk, 1999; Karahan ve Gürbüz, 2014; Palaz ve Yıldız, 2017; Karasay, 2018). Konu ile ilgili çalışmalar incelendiğinde iş güvenliği ve işçi sağlığı ile ilgili araştırmaların daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir (Lilley vd., 2002; Melemez vd., 2012; Çığ, 2013; Tunay ve Emir, 2015; İnanç ve Ağyürek, 2019). Ancak coğrafik bölgelere göre değişen orman işçiliği koşullarının incelenmesine ihtiyaç vardır. Nitekim, değişik coğrafik bölgelerde orman işlerinde işçi istihdam eden OGM’nin bu konuda uygulayacağı politikalara esas olmak üzere bilgiye ihtiyacı olacaktır. Bu anlamda, kendine özgü koşulları bulunan Adana-Saimbeyli Bölgesi’ndeki orman işçiliği ve koşullarının incelenmesi benzer yapıdaki işletmeler ve orman işçilerine yönelik uygulanacak politikaların geliştirilmesine katkı sunacaktır.

Adana-Saimbeyli Orman İşletmesi bünyesinde 11 adet Orman Şefliği, 1 adet Ağaçlandırma ve Toprak Muhafaza Şefliği bulunmaktadır. İşletmenin genel alanı 187.940 hektar olup, alanının %56’sı (104.890) orman alanından oluşturmaktadır. Orman işçileri de yoğun olarak üretimde, ağaçlandırmada ve yangın çalışmalarında rol almaktadır. Bu çalışmanın amacı, Adana-Saimbeyli Orman İşletme Müdürlüğü’nde (OİM), orman işçilerinin sosyo-ekonomik durumunun belirlenmesi ve iş koşullarının değerlendirilmesidir. Orman işçilerinin ormancılık faaliyetlerinin zorluğu ve ekonomik katkısına yönelik görüşlerine ulaşmak çalışmanın ana hedefidir. Elde edilen sonuçların orman işçilerinin görüşlerini dikkate alarak çalışma şartlarının iyileştirilmesine yönelik geliştirilecek politikalara ışık tutması beklenmektedir.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırma Adana Orman Bölge Müdürlüğü’ne bağlı Doğu Akdeniz bölümünün kuzeyinde yer alan Saimbeyli OİM’nde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ana kütlesini Saimbeyli

OİM’nde çalışan 33 sürekli ve 56 mevsimlik işçi olmak üzere 89 orman işçisi oluşturmaktadır. Basit rastgele örnekleme yöntemi ile 30 orman işçisiyle anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket sorularının yanlış anlaşılması ve boş bırakılması gibi durumları ortadan kaldırmak amacıyla yüz yüze görüşme tekniği öncelikli olarak tercih edilmiştir. Anket çalışması kış ayında yapıldığından yüz yüze ulaşılamayan orman işçileriyle telefon ile görüşme tekniği tercih edilerek ankete katılımları sağlanmıştır.

Anket formunda 18 adet “katılıyorum”, “emin değilim” ve “katılmıyorum” şıklarına sahip 3’lü likert ölçekli, 10 adet açık uçlu, 5 adet çoktan seçmeli olmak üzere nitel ve nicel soruları kapsayan toplam 33 soru yer almıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda anket formunda dört temel soruya cevap aranmıştır;

- (1) Orman işçilerinin sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
- (2) Orman işçiliğinin hane ekonomisine katkısı var mıdır?, varsa ne kadardır?
- (3) Orman işçilerinin ormancılık faaliyetlerinin zorluğuna ve iş güvenliğine yönelik görüşleri nelerdir?
- (4) Orman işçileri elde ettikleri gelirlerden memnun mudur?

Çalışmada elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Örnekleme tanımlamak amacıyla tanımlayıcı istatistiklerden; minimum, maksimum, frekanslar, yüzde ve standart sapma gibi değerler hesaplanmıştır. Ormancılık faaliyetlerinin hanelerin gelirine olan katkısını belirlemek amacıyla hanelerin toplam geliri ve orman işlerinden elde ettikleri gelir kıyaslanmıştır. İstatistik analiz öncesinde verilerin normallik testi yapılmış ve elde edilen sonuca göre parametrik veya non-parametrik analiz yöntemi tercih edilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Sosyo-ekonomik özellikler

Saimbeyli OİM’nde çalışan orman işçilerinin tamamının erkek olduğu bilinmektedir. Bu nedenle ankete katılım

sağlayan deneklerin tamamı erkektir. 30 denegin yaş ortalaması $\bar{x}=46,5\pm 2,59$ ve yaş aralığı 22 ile 70 arasında değişmektedir. Eğitim durumu incelendiğinde %60’ı ilköğretim mezunu, %33’ü lise mezunu, %7’si üniversite mezunudur. Hane büyüklüğü ortalama $\bar{x}=4\pm 0,3$ kişi ve maksimum sekiz kişiden oluşmaktadır. Deneklerin %84’ünün sadece orman işçisi olarak hanesine gelir sağladığı görülmektedir. Ek olarak deneklerin %3’ü hayvancılık, %7’si tarım ve %3’ü hem tarım hem hayvancılık işiyle ilgilenerek hanelerine ek gelirler sağlamaktadırlar. Tarım işi ile ilgilenen haneler aylık ortalama $\bar{x}=2.116\pm 600$ TL ek gelir elde etmektedirler. Orman işçisi olarak çalışan deneklerin hanelerinin aylık ortalama geliri hesaplandığında 11.350±270,32 TL olduğu görülmektedir. Sadece orman işlerinden elde edilen gelir ise aylık ortalama 11.016±186,44 TL’dir (Çizelge 1). Ortalama dört kişiden oluşan hanelerde $\bar{x}=1,13\pm 0,79$ birey orman işçisi olarak çalışmaktadır. Hanelerin neredeyse tamamında (%90) orman işçisi olarak bir bireyin çalıştığı görülmektedir.

Ormancılık faaliyetlerinden elde edilen aylık gelirin hanelerin toplam aylık gelirini artırıp artırmadığının araştırması amacıyla her iki gelir karşılaştırılmıştır. Yapılan normallik testi sonucu verilerin normal dağılım göstermediği anlaşılmış ve bu karşılaştırma için Wilcoxon eşleştirilmiş iki örnekleme testi uygulanmıştır. Test sonucunda işçilerin ormancılıktan elde ettikleri gelir ile toplam hane geliri arasında anlamlı fark bulunmadığı görülmüştür ($p<0,05$). Bu durum hanelerin ana gelir kaynağının ormancılıktan sağlanan gelir olduğunu göstermektedir. İşçilere “ormancılık faaliyetlerinde çalışma sebebiniz nedir” sorusu yöneltildiğinde %100 oranında “ana gelir kaynağım ormancılık işleridir” yanıtının alınması, bu hipotezi desteklemekte ve tarım ve hayvancılık işlerinden elde edilen gelirin ek gelir olarak hane bütçesine yansıdığını göstermektedir.

Çizelge 1. Orman işçilerine ait bazı özellikler ve istatistikleri.

Table 1. Some characteristics and statistics of forestry workers.

Değişkenler (N=30)	$\bar{x}\pm SE$	Min	Max
Yaş	46,5±2,59 yaş	22 yaş	70 yaş
Hane büyüklüğü	4,06±0,3 kişi	1 kişi	8 kişi
Hanede çalışan orman işçisi sayısı	1,13±0,79 kişi	1 kişi	3 kişi
Orman işçisi olarak çalıştığı süre	18,8±2,49 yıl	1 yıl	47 yıl
Aylık hane geliri	11.350±270,32 TL	9.500 TL	15.000 TL
Aylık ormancılıktan sağlanan gelir	11.016±186,44 TL	9.500 TL	12.500 TL

3.2. Orman işçilerinin görüşleri

Ortalama 18,8±2,49 yıldır ormancılık ile ilgilenen orman işçilerinin %53’ünün daimi işçi, %47’sinin mevsimlik işçi olarak çalıştığı görülmektedir. Deneklerin %70’inin odun

üretiminde, %10’unun odun deposunda, %10’unun operatör olarak, %30’unun yangında, %7’sinin yangın kulesinde, %3’ünün ise şoför olarak çalıştığı belirlenmiştir. Haftalık çalışma süresi 40 ve 45 saat olarak değişim göstermekle birlikte %83’ü 45, %17’si 40 saat çalışmaktadır.

Kaynaklar

- Acar, H., Şentürk, N., 1997. Yusufeli ve İskenderun yöresindeki orman işçilerinde işçi sağlığı üzerine bir araştırma. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 47(2), 95-110.
- Acar, H., Şentürk, N., 1999. Artvin yöresindeki orman işçilerinde işçi sağlığı üzerine bir araştırma. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 49(1), 25-40.
- Acar, H., H., Eroğlu, H., 2016. Ormanlık İş Bilgisi ve İş Güvenliği. K.T.Ü. Orman Fakültesi Yayın No: 41, Trabzon
- Akgül, M., Akay, A. O., Şentürk, N., Esin, A. İ., Acar, H. H., 2021. Türkiye'de ormanlık sektöründe meydana gelen iş kazalarının değerlendirilmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23(2), 614-623.
- Çığ, F., 2013. Bölmeden Çıkarma Çalışmalarının Orman İşçi Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Gümüş, S., Türk, Y., 2011. Orman yangın işçilerinde işçi sağlığı ve güvenlik verilerinin tespitine yönelik araştırma, *Düzce Üniversitesi Ormanlık Dergisi*, 7 (1): 1-9.
- İnanç, S., Ağyürek, C., 2019. Orman fidanlık işçilerinin iş sağlığı ve güvenliği bilgi düzeyi (Erzurum Orman Fidanlık Müdürlüğü örneği). *Journal of Anatolian Environmental and Animal Sciences*, 4(2), 64-69.
- Kaçmaz, S., S., S., 2017. Orman üretim işlerinde iş güvenliği koşullarının teknik açıdan değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kalpınsız, A., Tank, T., 1973. Ormanlık araştırmalarının lüzumu, önemi, temel unsurları, tarihçesi ve bugünkü durumu. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 55-74.
- Karahan, H., Gürbüz, İ. B., 2014. Orman köylerinde tarımsal faaliyette bulunan aile işletmelerinin sosyo-ekonomik yapısı. *Ulusal Aile Çiftliği Sempozyumu Bildiri Metinleri*, 30-31 Ekim 2014, 120-125, Ankara.
- Karasay, G., 2018. İstanbul Orman Bölge Müdürlüğünde orman işçiliğinin durumu ve değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, İstanbul.
- Kirk, P., 1996. Reducing the impacts of fatigue on forest workers. *LIRO Brief Report*, 21(3), 1-6.
- Lilley, R., Feyer, A. M., Kirk, P., Gander, P., 2002. A survey of forest workers in New Zealand: Do hours of work, rest, and recovery play a role in accidents and injury?. *Journal of safety research*, 33(1), 53-71.
- Melemec K., Tunay M., Çığ F., Emir T., 2012. Ormanlık üretim işlerinde orman işçilerinin sağlık muayenelerine ilişkin örnek olay incelemesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 14(21), 37-46.
- Menemencioglu, K., 2006. Ormanlıkta üretim işlerinde çalışma koşulları ve iş kazaları üzerine bir araştırma. *Turkish Journal of Forestry*, 7(2), 1-12.
- Menemencioglu, K., 2012. Tarım ve orman işçiliğinde çalışma yeri koşulları ve karşılaşılan sorunlar. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, (2), 72-76.
- OGM., 2022. 2022 Yılı Performans Programı, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Palaz, S., Yıldız, K., 2017. Gezici orman işçilerinin çalışma şartları ve karşılaştıkları iş problemlerinin ölçüğü: İnegöl örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (64), 544-560.
- Şentürk, N., Acar, H. H., 1997. Orman işçiliği ve Doğu Karadeniz bölgesindeki durumu. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 47(1-2-3-4), 39-48.
- TOB., 2023. Cumhuriyetimizin 50.yılında ormancılığımız. Orman Genel Müdürlüğü yayınları, Ankara. <https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Record/6970> (Erişim: Nisan, 2023)
- Tunay, M., Emir, T., 2015. Ormanlık üretim işlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin yasal çerçevede değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Forestry*, 16(2), 195-202.
- URL-1, Karadeniz Teknik Üniversitesi ormancılık iş bilgisi ve güvenliği ders notu, https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/ormaninsaati_1d08e.pdf (Erişim: Mart, 2023).
- Yıldırım, M., 1980. Orman işçilerinin eğitimi ve Türkiye için önemi. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University*, 30 (2), 152-173.